

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om utkomstskydd för arbetslösa och av vissa andra lagar

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om utkomstskydd för arbetslösa och av vissa andra lagar (RP 73/2023 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Marjaana Maisonlahti, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Ville Heinonen, arbets- och näringsministeriet
- finansråd Jukka Mattila, finansministeriet
- jämställdhetsombudsman Rainer Hiltunen, Jämställdhetsombudsmannens byrå
- ledande utvecklingsspecialist Kirsti Ukkonen, UF-centret
- jurist Antti Ristimäki, Folkpensionsanstalten
- forskningschef Jussi Tervola, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- generaldirektör Antti Koivula, Arbetshälsoinstitutet
- utvecklingschef Ville Salo, Helsingfors stad
- specialsakkunnig Sari Pirttiluoto, Tammerfors stad
- chefsjurist Tarja Krakau, Finlands Kommunförbund
- specialsakkunnig Anna Järvinen, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- verksamhetsledare Jukka Haapakoski, Työttömien Keskusjärjestö ry
- verksamhetsledare Aki Villman, Arbetslöshetskassornas Samorganisation rf
- professor Liisa Häikiö
- ekonomie doktor Antti Kauhanen
- politics doktor Tomi Kyyrä
- ekonomie doktor Merja Kauhanen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- social- och hälsovårdsministeriet, jämställdhetsenheten
- chefsekonom Jukka Appelqvist, Centralhandelskammaren
- Kuhmo stad

Utlåtande AjUU 4/2023 rd

- Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT
- Akava ry
- Finlands näringsliv rf
- STTK rf
- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- Företagarna i Finland rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

I propositionen föreslås det ändringar i lagen om utkomstskydd för arbetslösa, lagen om ändring av lagen om utkomstskydd för arbetslösa, lagen om finansiering av arbetslöshetsförmåner, lagen om ändring av lagen om finansiering av arbetslöshetsförmåner, lagen om arbetslöshetskassor, lagen om ändring av lagen om arbetslöshetskassor och lagen om offentlig arbetskrafts- och företagsservice. De föreslagna ändringarna gäller arbetsvillkoret för löntagare, jämkningen av arbetslöshetsförmåner och begynnelse tidpunkten för rätten till arbetslöshetsförmåner samt barnförhöjningen som betalas i samband med arbetslöshetsförmåner. Syftet med ändringarna är att förenkla systemet med utkomstskydd för arbetslösa och öka sysselsättningen genom att förbättra de ekonomiska incitamenten för sysselsättning.

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering åtar sig regeringen i syfte att förbättra saldot för de offentliga finanserna att genomföra en åtgärdshelhet som stärker de offentliga finanserna med ett nettobelopp på sex miljarder euro beräknat för år 2027. Av detta belopp avses fyra miljarder euro uppnås med utgiftsanpassningar och två miljarder euro genom sysselsättningsfrämjande åtgärder.

De åtgärder som föreslås i propositionen är en del av regeringens åtgärder för att avveckla bidragsfällor för sysselsättning. Genom de föreslagna ändringarna eftersträvas att utgifterna för arbetslöshetsförmåner ska minska med cirka 500 miljoner euro, vilket skulle stärka de offentliga finanserna med cirka 250 miljoner euro netto. Dessutom beräknas sysselsättningen öka med cirka 20 000 sysselsatta, vilket stärker de offentliga finanserna med cirka 550 miljoner euro. Incitamenten att arbeta är för låga för närvarande. Besluten i regeringens första budgetpropositioner har uppskattats ha en betydande sysselsättningseffekt på 60 000–65 000 personer.

Utskottet tillstyrker lagförslagen, men med följande anmärkningar.

Löntagares arbetsvillkor

En arbetssökande får arbetslöshetsförmån i form av grunddagpenning eller inkomstrelaterad dagpenning, förutsatt att arbetssökanden uppfyller arbetsvillkoret för cirka sex månader. En arbetssökande har efter att ha uppfyllt arbetsvillkoret rätt till grunddagpenning eller inkomstrelaterad dagpenning under 300, 400 eller i vissa fall 500 dagar. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet instämmer i propositionens (RP s. 16) åsikt att även om en betydande del av arbetslöshetsdagpenningsperioderna upphör redan innan maximibeloppet uppnås, är kravet på att vara i arbete enligt arbetsvillkoret relativt kort i förhållande till den förmånsrätt som följer av att arbetsvillkoret uppfylls.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd

I propositionen föreslås det att bestämmelserna ändras så att arbetsvillkoret förlängs från nuvarande 26 kalenderveckor, det vill säga från cirka sex månader, till 12 månader. Ändringen beräknas öka sysselsättningen med 5 700 personer. Utskottet ställer sig bakom förslaget.

Utöver förlängningen av arbetsvillkoret föreslås det i propositionen att tillväxtkriteriet ändras från det nuvarande arbetstidskravet per kalendervecka till inkomstbaserat. Ändringen beräknas öka sysselsättningen med 1 500 personer. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att det är en välkommen och bra ändring att koppla arbetsvillkoret till intjänad lön. Reformen gör det möjligt att utnyttja inkomstregistret i större utsträckning än för närvarande och främjar på så sätt automatiseringen av förmånsbesluten och utnyttjandet av digitaliseringen.

Efter att kopplingen till intjänad lön genomförts intjänas arbetsvillkoret, om personen i fråga får lön på minst 930 euro i månaden. Om en person har inkomster som understiger 930 euro men uppgår till minst 465 euro i månaden, intjänas hälften av arbetsvillkorsmånaden, och två halva arbetsvillkorsmånader motsvarar en hel. Arbetsvillkoret intjänas i regel på basis av den månad då lönen har betalats.

Enligt propositionen inverkar kopplingen till intjänad lön knappt alls (RP s. 33) på beloppet av den inkomstrelaterade dagpenningen om det är fråga om heltidsarbete som pågått över tolv månader eller om deltidsarbete där antalet arbetstimmar är 18 eller mer under en kalendervecka. För dem som utför deltidsarbete och kortvariga snuttjobb sporrar fördelningen av inkomsterna till kalendermånader till att ta emot också kortvarigt arbete, när också deltidsarbete eller kortvarigt snuttjobb under 18 veckoarbetstimmar i fortsättningen ökar arbetsvillkoret när lönen uppfyller inkomstkravet. Utskottet anser det vara viktigt att motivera folk att sysselsätta sig också kortvarigt.

Enligt propositionen ökar den förlängda intjäningstiden för arbetsvillkoret antalet personer som får arbetsmarknadsstöd (RP s. 29–30). De föreslagna ändringarna fördröjer eller försvårar i fortsättningen till exempel uppfyllandet av arbetsvillkoret för personer som utför mycket kortjobb och atypiskt arbete, som befinner sig i början av sin yrkeskarriär och för långtidsarbetslösa, vilket medför att de allt oftare faller utanför det inkomstrelaterade skyddet. Utskottet anser det vara möjligt att detta försämrar systemets sporrande effekt och sysselsättningen. Sammantaget bedöms propositionen dock öka sysselsättningen.

Arbetslöshetsförmånens skyddade belopp och jämkning

Enligt den gällande lagen om utkomstskydd för arbetslösa kan en arbetslöshetsförmån jämkas så att det skyddade beloppet är 300 euro under en jämningsperiod på en månad eller 279 euro under en jämningsperiod på fyra på varandra följande kalenderveckor. Den jämkade arbetslöshetsförmånen räknas ut så att förmånen och 50 procent av den del av inkomsten som överstiger det skyddade beloppet sammanlagt under en jämningsperiod kan uppgå till högst det belopp som annars hade kunnat betalas i förmån.

Det skyddade belopp som används vid jämkning har tillämpats från ingången av 2014. I propositionen (RP s. 20) sägs att det skyddade beloppet förbättrar incitamenten för personer som är helt arbetslösa att ta emot ett deltidsarbete eller ett kortvarigt arbete, även om det skyddade beloppet samtidigt dock ofta försvagar incitamenten för deltidsarbetande förmånstagare att öka antalet ar-

Utlåtande AjUU 4/2023 rd

betstimmar och i synnerhet att övergå till arbete på heltid. Det finns inga forskningsdata om det skyddade beloppets sysselsättningseffekter.

I de utredningar som utskottet fått har det bedömts bland annat att det skyddade beloppet av jämkningen i enskilda situationer i någon mån har förbättrat incitamenten för helt arbetslösa att ta emot deltidsarbete och att sloandet av det skyddade beloppet minskar incitamenten för deltidsarbete och mycket kortvarigt heltidsarbete (under 2 veckor) i förhållande till både heltidsarbetslöshet och sysselsättning på heltid.

I propositionen föreslås det att det skyddade beloppet slopas och att arbetslöshetsförmånen i fortsättningen jämkas så att förmånen och 50 procent av inkomsten sammanlagt under en jämkningsperiod kan uppgå till det belopp som annars hade kunnat betalas i förmån. Målet är att främja sysselsättningen i heltidsarbete i stället för deltidsarbete. Regeringen bedömer dock (RP s. 65) att sysselsättningseffekterna av sloandet av det skyddade beloppet är små.

Utskottet anser det vara viktigt att olika incitament inte under några omständigheter utgör ett hinder för sysselsättning på heltid. Utskottet anser därför att förslaget att slopa det skyddade beloppet är motiverat och värt att understöda. Utskottet påpekar att incitamenten för arbetslösa att arbeta deltid är relativt goda också utan det skyddade beloppet och att alltför generösa förmåner för deltidsarbetslösa kan förlänga arbetslöshetsperioderna och försvaga de offentliga finanserna. Utskottet anser det vara viktigt att den bidragsfälla som uppstått mellan heltidsarbete och deltidsarbete undanröjs. Heltidsarbete ska alltid vara klart mer lönsamt i förhållande till kombinationen av deltidsarbete och social trygghet.

Tjänster för främjande av sysselsättningen

Utskottet fäster i detta sammanhang social- och hälsovårdsutskottets uppmärksamhet vid att det för en stor del av de arbetslösa arbetssökandena inte finns ett tillräckligt utbud på heltidsarbete eller att de inte har förmåga att arbeta på heltid. Enligt erhållen utredning kan också kortvarig sysselsättning förbättra de arbetslösas möjligheter att få arbete på heltid, eftersom sådan sysselsättning bidrar till att upprätthålla och utveckla yrkeskunskapen och arbetsförmågan. Dessutom uppstår det vid sidan av arbetet kontakter med arbetsgivare och andra arbetstagare.

Utskottet anser det vara viktigt att man vid avvecklingen av bidragsfällor och översynen av utkomstskyddet för arbetslösa utvecklar och säkerställer sätt och metoder för att i sysselsättningsfrämjande tjänster identifiera de arbetssökande som de facto inte kan ta sig in på arbetsmarknaden fullt ut och att man tryggar tjänster som stöder deras arbetsförmåga och kompetensutveckling. Utskottet noterar att barnfamiljsfattigdomen kan minskas genom att stödja föräldrarnas sysselsättning.

Vid sakkunnighörandet har utskottet dessutom fäst uppmärksamhet vid de kraftiga förändringarna i arbetslivet och beaktandet av dem i utvecklingen av utkomstskyddet för arbetslösa och sysselsättningstjänsterna. Det har uppskattats att arbetstagarna redan nu, och framöver än mer, kommer att samla in sina inkomster från många olika källor och med olika sysselsättningsmetoder. Då framhävs behovet av de tjänster som hjälper arbetssökanden att identifiera och produktifiera sitt eget kunnande. Som arbetsträning behövs då även möjligheten att arbeta kortvarigt.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd

Sysselsättningseffekterna och bedömningen av dem

De föreslagna ändringarnas konsekvenser för sysselsättningen har i propositionen (RP s. 64) bedömts med olika metoder i fråga om olika ändringar. I propositionen konstateras att bedömningarna av konsekvenserna med avseende på sysselsättningen är approximativa, för olika målgruppers reaktioner på ändringar i incitamenten kan skilja sig från varandra och de resultat som ligger till grund för bedömningarna kan härröra från undersökningar som kunnat ha en mycket annorlunda utformning än de ändringsförslag som presenteras i propositionen. Tack vare förändringarna beräknas sysselsättningen dock öka med sammanlagt 20 400 personer.

Enligt utredning till utskottet är bedömningen av de föreslagna ändringarnas sysselsättningseffekter förenad med osäkerhet, och konsekvenserna kan avvika i bägge riktningarna från det uppskattade till exempel i och med ekonomiska konjunkturen, brister eller inexaktheter i materialet och inflationsförändringar. Utskottet konstaterar att bedömningen av ändringarna har gjorts omsorgsfullt med hjälp av tillgänglig information och tillgängliga metoder. Utskottet anser det vara viktigt att konsekvenserna följs noggrant och att de olika metodernas sysselsättningseffekter utreds.

Konsekvenser för jämställdheten

I konsekvensbedömningarna i propositionen relateras ur många synvinklar relevant statistik efter kön. Utifrån statistiken konstateras det att konsekvenserna av många av de viktigaste ändringarna särskilt drabbar kvinnor. Konsekvenserna beskrivs i ett brett perspektiv också i propositionens konsekvensbedömningar.

I konsekvensbedömningarna konstateras det att de föreslagna ändringarna inte gäller olika kön, utan deras olika konsekvenser för kvinnor och män är kopplade till en könssegregering på arbetsmarknaden och fördelningen av omsorgsansvaret. Utskottet instämmer i detta. Utskottet betonar dock att det vid stiftandet av lagar och bedömningen av deras konsekvenser är viktigt att beakta de faktiska förhållandena för att i sig neutrala reformer inte ska skapa eller förstärka ojämlikhet.

Utskottet konstaterar att segregationen på arbetsmarknaden i kvinnors och mäns arbete i Finland är ett problem som sitter hårt åt och att man målmedvetet bör sträva efter att avveckla det. Regeringen har i sitt regeringsprogram utfäst sig att utreda åtgärder för att minska könssegregationen inom olika branscher.

Utskottet noterar att de föreslagna ändringarna samtidigt kan gälla samma personer, varvid ändringarnas sammantagna konsekvenser för exempelvis kvinnor och kvinnors försörjning samt barnfamiljer stärks. Utskottet påpekar att olika kompensationer såsom utkomststöd och bostadsbidrag dock minskar konsekvenserna av att utkomstskyddet för arbetslösa försämras. Ändringarna inverkar inte heller på dem som har det allra sämst ställt, eftersom utkomststödet i denna grupp kompenserar försämringen av utkomstskyddet för arbetslösa.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd

Uppföljning

Utskottet finner det viktigt att konsekvenserna av de föreslagna ändringarna följs upp och utvärderas med omsorg och att åtgärder snabbt vidtas för att rätta till eventuella problem vid behov.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 17.11.2023

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Saara-Sofia Sirén saml
vice ordförande Lauri Lyly sd
medlem Miko Bergbom saf
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Mikko Lundén saf
medlem Niina Malm sd
medlem Anders Norrback sv
medlem Olga Oinas-Panuma cent
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Jorma Piisinen saf
medlem Tere Sammallahhti saml
medlem Timo Suhonen sd
ersättare Juho Eerola saf
ersättare Terhi Koulumies saml (delvis)
ersättare Mia Laiho saml (delvis)
ersättare Juha Viitala sd.

Sekreterare var

utskottsråd Marjaana Kinnunen.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd Avvikande mening 1

Avvikande mening 1

Motivering

Allmänt

Budgetpropositionen för 2024 innehåller historiskt stora nedskärningar i den sociala tryggheten. I dem ingår som budgetlag också RP 73/2023 rd om ändringar i lagen om utkomstskydd för arbetslösa och andra lagar. Om ändringarna genomförs kommer tiotusentals finländare att utsättas för fattigdom.

Behovet av utkomststöd kommer att öka med 25–30 procent. När behovet ökar explosionsartat hamnar allt fler personer i den värsta bidragsfällan. Då kan de praktiskt taget inte alls öka sina egna inkomster genom arbete. Samtidigt motiverar regeringen nedskärningarna med sysselsättning.

Propositionen innebär drastiska försämringar särskilt i det inkomstrelaterade utkomstskyddet för arbetslösa. Detta görs i ett läge där arbetslösheten hotar att öka kraftigt till exempel inom byggbranschen på grund av konjunkturen. Ett växande antal människor är beroende av enbart arbetsmarknadsstöd, och i synnerhet sloandet av barnförhöjningen äventyrar försörjningen för barnfamiljer som blir arbetslösa.

Regeringen kommer inte heller att uppnå de påstådda besparingarna genom nedskärningar i det inkomstrelaterade skyddet, eftersom besparingarna till största delen gäller Sysselsättningsfonden och går till sänkningen av arbetslöshetsförsäkringspremierna. Däremot genomför regeringen skattelättnader genom denna sänkning av försäkringspremierna.

Det är svårare att få arbete om man får utkomststöd. I och med den föreslagna ändringen överförs allt fler arbetslösa från det inkomstrelaterade skyddet till ett skydd på lägre nivå. Dessa är arbetsmarknadsstöd, grunddagpenning samt utkomststöd och bostadsbidrag. Enligt propositionen försvagas försörjningen således för 18 000 arbetslösa, vilket med en arbetslöshetsgrad på 6,7 procent avser 17 procent av dem som får inkomstrelaterad dagpenning.

Propositionen leder till att användningen av permitteringssystemet minskar när det gäller uppsägningar. Detta försämrar den arbetslösas trygghet. Regeringen har meddelat om ändringar i samarbetslagen som tillsammans med försämringarna av utkomstskyddet för arbetslösa styr förändringssituationer i en riktning som inte är önskvärd med tanke på sysselsättningen.

Åtgärderna i detta förslag är inte i linje med den verkliga nordiska modellen. Tvärtom fjärrar förslaget arbetstagarna och arbetsgivarna från en verklig förhandlingssituation. Till exempel den högre tryggheten i Sverige och Danmark och större satsningar på att hitta nytt arbete samt jämlik förhandlingsverksamhet och tillgång till information skulle främja en fungerande och flexibel arbetsmarknad.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd Avvikande mening 1

Med hjälp av Lex Taipale kunde man tidigare för viss tid hänvisa arbetslösa till sjukpension om de hade svag arbetsförmåga och förmåga att ta emot arbete. Därför behövs det nu en översyn av den så kallade Taipale-modellen, som styr arbetsoförmögna till rätt disk i fråga om trygghet. Också en permanent och regelbunden hälsokontroll av arbetslösa skulle bidra till en bättre hantering av arbetskraften.

Det är nödvändigt att arbetslöshetskassorna i och med arbets- och näringsystemsreformen i allt högre grad deltar i serviceprocessen för arbetslösa.

Konsekvensbedömningar i fråga om sysselsättningen och arbetslivet

Det är viktigt att konsekvenserna av nedskärningarna bedöms som en helhet för olika grupper av människor. Nu har uppskattningarna varit bristfälliga när det gäller kön, åldersgrupper, etnisk bakgrund och funktionsnedsättning. De totala konsekvenserna och storleken på ändringarna för-
dunklas också av att ändringarna i utkomstskyddet för arbetslösa görs i två etapper. De behöver bedömas samtidigt.

Till exempel ett alltför anspråklöst stöd när byggbranschen stannar av kan strukturellt minska sysselsättningen mer än vad den kan ökas med hjälp av regeringens övriga åtgärder. Det är också möjligt att sysselsättningsgraden i slutet av regeringsperioden kommer att vara lägre än när regeringen tillträdde, även om det kalkylerade sysselsättningsmål som beräknats på papper och av finansministeriet har nåtts.

Det är svårt att påvisa verifierbara sysselsättningseffekter av regeringens ingripanden i förhandlingsverksamheten på arbetsmarknaden, och åtgärderna stärker inte de offentliga finanserna. Däremot försvagar de löntagarnas ställning avsevärt och leder till sämre arbetsvillkor samt till att löneutvecklingen avtar.

Vid utfrågningen av sakkunniga betonades det därför att regeringens positiva sysselsättningseffekter är förenade med stora osäkerhetsfaktorer. De bör därför betraktas som vägledande siffror.

Dessutom har regeringen för avsikt att försvaga uppsägningsskyddet och öka antalet ogrundade visstidsanställningar. De kommer att öka osäkerheten på arbetsmarknaden, underlätta uppsägningar och på så sätt öka antalet påbörjade arbetslöshetsperioder.

Också illabefinnande, sjukfrånvaro och rentav pensionering bland unga arbetstagare under 30 år har ökat. Det är viktigare än någonsin att hitta metoder för tidigt stöd för psykisk hälsa. Åtgärder för arbetsförmågan och motivationen inverkar på människornas förmåga att klara sig, lära sig och utveckla verksamheten.

Finlands social och hälsa rf SOSTE räknar med att regeringens indexfrysningar samt nedskärningarna i utkomstskyddet för arbetslösa och bostadsbidraget ökar fattigdomen i hela Finland. Antalet fattiga kommer att öka med 68 000 personer. Av dem är 16 700 under 18 år.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd Avvikande mening 1

Konsekvenser för deltidsanställda och ofrivilligt deltidsanställda

Ändringarna berör särskilt kvinnor och arbetstagare inom servicebranscherna. Av alla arbetstagare arbetar omkring 18 procent deltid, av kvinnorna 24 procent och av männen 12 procent. Av arbetstagarna inom handeln arbetar 45 procent deltid och av arbetstagarna inom turist-, restaurang- och bevakningsbranschen omkring 20 procent.

Därför drabbar nedskärningarna uttryckligen deltidsanställda, av vilka 100 000 veterligen arbetar på deltid mot sin vilja. Till exempel 48 procent av dem som får dagpenning från en arbetslöshetskassa inom servicebranschen har i år fått jämkad dagpenning.

Förlängning av arbetsvillkoret

En förlängning av arbetsvillkoret från 6 till 12 månader gör det svårare för alla att få inkomstrelaterade förmåner. Detta gäller framför allt de unga och dem som hamnat i en spiral av korttidsjobb. Den som förlorar jobbet drabbas inte bara av mänsklig nöd utan också av svårigheter att stabilisera den personliga ekonomin, särskilt om det inte finns något nytt jobb att få. Möjligheterna att få förmåner försvåras för deltidsanställda, personer med funktionsnedsättning, och visstidsanställda (t.ex. lärare).

Åtkomsten till det inkomstrelaterade utkomstskyddet för arbetslösa försvåras på grund av arbetsvillkoret. I motiveringen till lagförslaget bedöms det att cirka 17 procent till följd av detta hindras från att få åtkomst. Det kortare arbetsvillkoret, dvs. nuvarande 6 månader, är i detta skede tillräckligt, eftersom man övergår till det nya arbetsvillkoret som bestäms på basis av inkomstregistret.

Om man trots allt övergår till arbetsvillkoret på 12 månader, måste eurogränsen sänkas från 930 till 800 euro (grunddagpenning x 21,5). På så sätt har deltidsanställda möjlighet att få och behålla sin inkomstrelaterade förmån. Granskningsperioden måste också förlängas från 28 till 36 månader.

I regeringsprogrammet för regeringen Orpo-Purra konstateras och i motiveringen till lagförslaget upprepas att regeringen som en del av reformen av den sociala tryggheten åtar sig att lösa problemen i anslutning till social- och utkomstskyddet för dem som är verksamma inom kulturbranschen och de kreativa branscherna och att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt frilansarnas ställning. Dessutom konstateras det i propositionen att det i fråga om idrottsutövare ska föreskrivas om ett eget undantag, som överförs från statsrådets förordning till lagen om utkomstskydd för arbetslösa.

Koppling till intjänad lön

Den som sysselsätter sig själv med säsongsarbete och kortvariga jobb kommer inte att ha rätt till inkomstrelaterat utkomstskydd, om ovannämnda ändring inte görs i eurobeloppen och granskningsperioden.

Reformen kan i princip ha en positiv och eventuellt förtydligande inverkan på beräkningen, när man kan utnyttja befintliga löneuppgifter i inkomstregistret. Men praxisen har, liksom den nu ak-

Utlåtande AjUU 4/2023 rd

Avvikande mening 1

tuella propositionen, visat att den föreslagna modellen ökar byråkratin och i värsta fall rentav kan bli ett hinder för sysselsättning i vissa situationer med korttids- och säsongsarbete.

I och med kopplingen till intjänad lön ändras också beräkningen av utkomstskyddet för arbetslösa i fråga om deltidsanställda, då 21,5 dagar i månaden används som periodisering av lönen för beräkningsperioden, även om löneintjänningen skulle ha varit kortare. Detta sänker nivån på de inkomstrelaterade förmånerna, vilket ytterligare försvårar möjligheterna att klara sig med deltidsarbete och förmåner.

Periodisering av semesterersättningen

Dessutom återställer regeringen periodiseringen av semesterlönen. Det ökar byråkratin och gör det svårare för arbetstagare att få förmåner när arbetslösheten börjar. Också periodiseringen av semesterersättningen skjuter fram erhållandet av förmåner i början av arbetslöshetsperioden när inkomsterna sjunker till hälften. I början av arbetslösheten behövs alla inkomster för att uppnå någon form av balans i den nya och mänskligt belastande situationen.

Dessutom har det vid sakkunnighörandena framkommit att periodiseringen ökar redovisningsbyråkratin, komplicerar beräkningen och förlänger tiden för beräkning av förmånerna och därmed skjuter fram tillgången till dessa.

Förlängning av karenstiden från fem till sju dagar

Den arbetslösas utkomst försvagas av att självriskdagarna, dvs. karensen, förlängs från fem till sju dagar. Självrisktiden förlänger möjligheterna att få utkomstskydd i början av arbetslösheten och är en direkt nedskärning i utkomstskyddet.

Detta bidrar till att urholka idén med permittering. Nu blir det möjligt att till exempel låta arbetstagaren utföra en kortare arbetsvecka under en längre tid och samtidigt minska löntagarens förvärvsinkomst under partiell permittering.

Slopande av barnförhöjningar

Slopandet av barnförhöjningarna försvårar försörjningen för familjer och i synnerhet för ensamförsörjare. Till exempel för ett barn minskar stödet med 150 euro i månaden jämfört med i år, och för tre barn med 285 euro i månaden. År 2022 betalades barnförhöjningar i arbetslöshetsförmånerna (statistik över utkomstskyddet för arbetslösa i Finland/FPA) till ett belopp av totalt 173,3 miljoner euro. Sammanlagt 187 813 arbetslösa fick barnförhöjning med arbetslöshetsförmåner (inkomstrelaterad dagpenning, grunddagpenning och arbetsmarknadsstöd). År 2021 betalades sammanlagt 205,4 miljoner euro till sammanlagt 223 547 personer som fick arbetslöshetsförmån.

Slopandet av barnförhöjningarna i propositionen är en direkt inkomstnedskärning för barnfamiljerna och leder till nya köer till socialen. Finlands social och hälsa rf SOSTE beräknar att nedskärningen innebär barnfattigdom för nästan 17 000 nya familjer nästa år. Barnförhöjningarna inom utkomstskyddet för arbetslösa har varit det bästa skyddet för att bekämpa barnfattigdom.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd

Avvikande mening 1

Genom nedskärningar i de sociala utgifterna bör man avvika från regeringens budgetproposition åtminstone sträva efter att nedskärningarna inte leder till ökad barnfattigdom. Det finns inget behov av att upprepa de misstag som gjordes under depressionen på 1990-talet och som enligt en undersökning ledde till mycket långvariga skador för barnen till de dåvarande ensamförsörjarna och till utestängning från arbetsmarknaden och ökade sociala utgifter.

Slopande av skyddat belopp

Slopandet av det skyddade beloppet berövar partiellt arbetsföra, till exempel personer med funktionsnedsättning, utkomst och möjlighet att få arbete.

Slopandet av det skyddade beloppet på 300 euro i fråga om den jämkade dagpenningen innebär att arbetslösa inte kan ta kortjobb eller extra timmar. Slopandet försvagar alltså incitamenten att ta emot kortvarigt arbete eller deltidsarbete. Inte ens finansministeriet kan beräkna några sysselsättningseffekter av slopandet av det skyddade beloppet.

Deltidsarbetet och arbetsmängden i sin helhet kommer att minska, eftersom heltidsarbete inte står till buds för alla. Propositionen slopar principen att också en liten mängd arbete är bättre än inte en enda timme. Det är lättare att få heltidsarbete om man har deltidsarbete än om man är arbetslös. Förslaget är dåligt och diskriminerande.

Hälsoundersökningar för arbetslösa

Regeringens åtgärder brister i handlingar för att förbättra sysselsättningen. Enligt olika utredningar är de centrala hindren för sysselsättning brist på kompetens, det geografiska matchningsproblemet mellan arbetsplatsen och arbetstagaren samt arbetstagarens arbetsförmåga. Inga åtgärder har föreslagits för detta område i regeringspropositionerna. Därför är det viktigt att åtgärderna också inriktas på att minska hindren för sysselsättning. För att de arbetslösas arbetsförmåga ska kunna upprätthållas är det viktigt att följa och vårda deras hälsa. Därför är det nödvändigt att som en ny åtgärd inleda en regelbunden hälsoundersökning för arbetslösa arbetssökande.

Behovet av utkomststöd ökar

Ur utkomststödsfällan blir det ännu svårare att komma igen i arbetslivet.

När det gäller reformerna är nedskärningarna i utkomstskyddet för arbetslösa och det allmänna bostadsbidraget de största åtgärderna som ökar inkomstskillnaderna. Utkomststödet kompenserar effekterna av dessa reformer, men trots det är utvecklingen av de disponibla inkomsterna negativ i fråga om de fyra lägsta inkomstdecilerna.

Det är därför motsägelsefullt att regeringen samtidigt som dess åtgärder ökar utgifterna för utkomststödet med närmare 200 miljoner euro strävar efter att halvera antalet mottagare av utkomststöd och spara 100 miljoner euro. Regeringens ensidiga åtgärder försvagar löntagarnas ställning och undergräver välfärdsstaten, ökar motsättningarna och instabiliteten i samhället samt utslagningen.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd Avvikande mening 1

Arbetsmarknadspolitik

Regeringen har genom sina propositioner om utkomstskyddet för arbetslösa och sin budgetproposition ensidigt förhindrat genuina trepartsförhandlingar och förberedelser på arbetsmarknaden. Detta har varit tradition uttryckligen i fråga om reformen av det inkomstrelaterade utkomstskyddet för arbetslösa och det finansieras av arbetsgivarna och löntagarna med en försäkringspremie. Konsekvenserna av den ensidiga propositionen är nu uppenbar – löntagarsidan har enhälligt motsatt sig de nu föreslagna ändringarna i utkomstskyddet för arbetslösa.

Regeringens proposition är inte en äkta nordisk modell. De nordiska länderna har ett jämställt och autonomt förhandlingssystem. Med det nordiska som förevändning försöker regeringen fördunkla situationen i Finland. Dess tydliga mål är att försvaga arbetstagarnas intressebevakning, dvs. fackföreningsrörelsen.

Indragningen av vuxenutbildningsstödet försvagar sysselsättningen

Vuxenutbildningsstödet dras in från och med den 1 augusti 2024. Det är fel beslut när arbetslivet genomgår stora omställningar. Om det genomförs drabbar det hårdast kvinnor med låga och medelstora inkomster, som oftast har använt stödet för studier inom social- och hälsovården, där bristen på arbetskraft är stor. Nästan hälften av användningen av vuxenutbildning har hänfört sig till social- och hälsovårdsbranschen antingen när det gäller utgångs- eller målexamina. Också andra löntagares och företagares möjligheter att övergå från en bransch till en annan, fördjupa sitt eget kunnande eller öka välbefinnandet i arbetet med hjälp av studier är hotade.

Användningen av vuxenutbildningsstöd har också luckrat upp arbetsmarknaden och förankringen i arbetslivet. Nedläggningen kan leda till att antalet arbetslösa och personer utanför arbetskraften ökar. Studier med vuxenutbildningsstöd förbättrar arbetstagarens arbetsmarknadsvärde.

En trepartsarbetsgrupp har inrättats under social- och hälsovårdsministeriet. Syftet med arbetsgruppen är att utarbeta förslag till stöd för kontinuerligt lärande under tiden i arbetslivet. Man måste hitta en ersättande modell innan det nuvarande vuxenutbildningsstödet slopas eller omfördelas så att det bättre än för närvarande möjliggör omskolning och vidareutbildning inom branscher med brist på arbetskraft på ett kostnadseffektivt sätt och så att utbildningsresurserna riktas till personer som höjer sin utbildningsnivå.

Jämställdhet och likabehandling

Det finländska arbetslivet ska vara en bra och trygg plats för alla.

Propositionens konsekvenser drabbar kvinnor och unga hårdare. Dessutom kommer flera nedskärningar att drabba samma personer och samtidigt. Vid utfrågningen av sakkunniga betonades vikten av att bedöma könskonsekvenserna särskilt nu när betydande strukturella reformer genomförs under regeringsperioden.

Skrivningarna i regeringsprogrammet om arbetslivet och avtal har en stark inverkan också på jämställdheten mellan könen och på lika lön. Det befaras dock att jämställdhetsutvecklingen i ar-

Utlåtande AjUU 4/2023 rd
Avvikande mening 1

betslivet bromsas upp eller försämras. Lagregleringen om en exportdriven lönomodell är ett hinder för möjligheterna till lika lön i Finland. Till denna del är regeringens metoder för att utveckla arbetsmarknaden skadliga med tanke på jämställdheten mellan könen.

Det är också ytterst viktigt att konsekvenserna av de nedskärningar som regeringen har för avsikt att genomföra i sin helhet analyseras bättre än i propositionen med avseende på inriktning, kön, åldersgrupper, etnisk bakgrund och funktionsnedsättning. Oskäligen nedskärningar som ofta berör samma personer måste åtgärdas vid den fortsatta behandlingen.

I regeringsprogrammet konstateras bland annat att effektivare metoder ska införas för att förebygga diskriminering på grund av graviditets- och familjeledighet. Jämställdhetsombudsmannen har i egenskap av tillsynsmyndighet en betydande roll när det gäller att uppnå detta mål. Med beaktande av den påtagliga obalansen mellan resurser och uppgifter som redan finns samt regeringsprogrammets mål är det viktigt att jämställdhetsombudsmannen får behövliga anslag.

Diskrimineringsombudsmannens möjligheter att effektivt övervaka arbetslivet tillsammans med arbetarskyddsmyndigheten måste tryggas.

Avvikande mening

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen och

att social- och hälsovårdsutskottet i övrigt beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 17.11.2023

Lauri Lyly sd
Niina Malm sd
Timo Suhonen sd
Juha Viitala sd
Aino-Kaisa Pekonen vänst

Utlåtande AjUU 4/2023 rd Avvikande mening 2

Avvikande mening 2

Motivering

Centerns utskottsgrupp välkomnar och stöder regeringens mål att öka sysselsättningen. Under statsminister Sipiläs regeringsperiod ställde regeringen också upp ett ambitiöst mål på 100 000 ytterligare sysselsatta, vilket uppnåddes. Då satte regeringen först upp målet och förhandlade därefter med arbetsmarknadens parter om hur målet skulle nås. Nu har regeringen gått in för att diktera villkoren och vi anser inte att detta tillvägagångssätt är bra.

Är till exempel den första dagens sjukfrånvaro utan lön en fråga som det lönar sig för regeringen att med våld hålla fast vid? I synnerhet som man inte ens har kunnat beräkna sysselsättningseffekterna för den i regeringens eget program. Eller lönar det sig att hamna i konflikt med anställda inom den offentliga sektorn genom att man försöker ingripa i riksförlikningsmannens roll med hjälp av lagstiftning? Man kan inte komma överens om lönebildningen genom lag. Övergången till en exportstyrd modell bör ske som förhandlingsresultat mellan arbetsmarknadsorganisationerna.

Besparingar får inte riktas mot barn och familjer

Vi ser med oro på regeringens planer på stora besparingar som kommer att drabba särskilt barn och familjer. Regeringen är i färd med att helt och hållet slopa barnförhöjningarna från utkomstskyddet för arbetslösa, trots att man enligt propositionen i stor utsträckning motsatte sig att förhöjningarna slopas under remissbehandlingen.

Slopandet av barnförhöjningarna inom utkomstskyddet för arbetslösa gäller en betydande del av de arbetslösa. I fjol fick en tredjedel av dem som fick utkomstskydd för arbetslösa också barnförhöjning. Enligt yttranden till utskottet riktas slopandet av barnförhöjningarna särskilt till barnfamiljer med låga inkomster och sänker avsevärt inkomstnivån bland barnfamiljerna. Enligt propositionen ökar slopandet av barnförhöjningarna avsevärt behovet av grundläggande utkomststöd som kommunerna finansierar till hälften. Beroendet av utkomststöd försvagar incitamenten för arbete. Barnförhöjningarna inom utkomstskyddet för arbetslösa har tidigare bedömts vara ett kostnadseffektivt sätt att minska barnfattigdomen.

Den nedskärning som regeringen föreslår kan vara ytterst skadlig och ha en betydande inverkan på barns och ungas framtid samt öka behovet av ersättande tjänster. Regeringen har uppgett att den kompenserar slopandet av barnförhöjningarna med ett familjepaket som bland annat innehåller små förhöjningar för en del av barnbidragen, en höjning av barnbidragets ensamförsörjarförhöjning och en höjning av studiestödets försörjarförhöjning. Dessa höjningar av förmåner gäller delvis olika människor, och deras storlek ersätter inte mer än en liten del av slopandet av barnförhöjningarna. Nativiteten i Finland är historiskt låg och regeringen borde tvärtom skapa hopp och tro för familjerna och trygga förutsättningarna för ett gott liv för redan födda barn. Vi föreslår att barnförhöjningarna inom utkomstskyddet för arbetslösa bibehålls.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd Avvikande mening 2

Utkomstskyddets skyddade del ska inte slopas

Regeringen kommer att stryka det skyddade beloppet på 300 euro från utkomstskyddet för arbetslösa, vilket har förbättrat incitamenten att arbeta då inkomsterna understiger det skyddade beloppet. Under coronaepidemin höjdes det skyddade beloppet tvärtom till 500 euro. I fjol fick nästan 40 procent av dem som fick arbetslöshetsförmån arbetslöshetsdagpenning vid sidan av deltidsarbete. Regeringens mål att uppmuntra till heltidsarbete är i sig värt att understöda, men slopandet av det skyddade beloppet kan avsevärt försvaga incitamenten att ta emot deltidsarbete.

Regeringen verkar ha en uppfattning om att heltidsarbete ska erbjudas alla intresserade och att varje person i arbetsför ålder ska kunna arbeta heltid. Vid utskottets utfrågningar har det framkommit att deltidsarbete för en del av arbetstagarna är den enda möjligheten att få arbete. En del av de deltidsarbetande utför det mot sin vilja och skulle gärna övergå till heltidsarbete, men det har inte funnits tillräckligt med heltidsarbete inom deras bransch. Vissa arbetstagare har inte förutsättningar att arbeta heltid under hela arbetslivet på grund av att de är sjuka eller har nedsatt arbetsförmåga av andra orsaker. Också i propositionen konstateras det att det skyddade beloppet förbättrar incitamenten för personer som är helt arbetslösa att ta emot deltidsarbete eller kortvarigt arbete. Vi anser också att det är ytterst oroväckande att propositionen bedömer att tillgången till personlig assistans för personer med funktionsnedsättning kan försämrats på grund av att det skyddade beloppet slopas, eftersom de som arbetar som personlig assistent ofta arbetar deltid.

Vi anser det vara viktigt att varje människa kan delta i arbetslivet enligt möjligheter och förmåga. Deltidsarbete är ett betydligt bättre alternativ än att bli utslagen från arbetslivet helt och hållet. Regeringen bör tvärtom vidta åtgärder som sporrar till arbete och sänker tröskeln för att få arbete också genom deltidsarbete. Regeringen bör öka resurserna för främjande av sysselsättningen för att i synnerhet mer svårssysselsatta personer ska ha bättre förutsättningar att få arbete. Vi anser att det är nödvändigt att utkomstskyddets skyddade belopp bibehålls.

Uppfyllande av arbetsvillkoret

Enligt propositionen uppfylls arbetsvillkoret för löntagare när en person under en granskningsperiod på 28 månader har intjänat sammanlagt minst 12 månader av arbetsvillkoret. Centerns utskottsgrupp anser på samma sätt som Kuhmo stad i sitt sakkunnigyttrande att denna proposition är problematisk, eftersom propositionen om den genomförs skulle kräva en betydligt längre tid i arbete för att arbetsvillkoret ska uppfyllas. Även om det i Finland för närvarande råder brist på kompetent arbetskraft inom många olika branscher, finns det till exempel i glesbygdsområden inte nödvändigtvis ens i närområdena en sådan arbetsplatsreserv med lediga arbetsplatser där arbetssökanden skulle kunna sysselsättas under 12 arbetsvillkorsmånader för att uppfylla arbetsvillkoret.

I Kuhmo stads sakkunnigyttrande sägs följande: ”Enligt iakttagelser gjorda av stadens sysselsättningsstjänster 2012–2023 finns det på arbetsmarknaden också som arbetslösa arbetssökande ett stort antal personer som faktiskt har nedsatt arbetsförmåga eller praktiskt taget är nästan arbetsförmögna (jfr Raija Kerätärs doktorsavhandling inom medicin från 2016).”

Utlåtande AjUU 4/2023 rd

Avvikande mening 2

Dessa personer är emellertid underdiagnosticerade och är därför fortfarande arbetslösa arbetssökande, även om de i själva verket borde vara sjuklediga, i rehabilitering eller pensionerade, men inte är det, på grund av brister i det offentliga hälso- och sjukvårdssystemet. För en sådan person med funktionshinder är det ofta inte möjligt att arbeta i tolv månader utan avbrott, och uppfyllandet av det nuvarande arbetsvillkoret i lönearbetet kan kosta hen mycket smärta och vedermödor. Därför anser Kuhmo stad att till dess att det offentliga hälso- och sjukvårdssystemet kan identifiera, diagnostisera och hänvisa partiellt arbetsföra och arbetsoförmögna arbetssökande till sjukledighet, rehabilitering eller pension, bör den tid som krävs för att uppfylla arbetsvillkoret inte ökas jämfört med den tid som den gällande lagstiftningen kräver.

Utöver dessa personer finns det enligt uppgifter från Kuhmo stad ett antal personer som på grund av ett diagnostiserat fel, en kroppsskada eller en diagnostiserad sjukdom, alltså av orsaker som inte beror på deras egen vilja, inte kan få anställning på arbetsmarknaden utan lönesubvention. På grund av dessa begränsningar är det ofta osäkert om de kommer in på arbetsmarknaden trots lönesubvention till arbetsgivare, vilket leder till att deras yrkeskarriärer är fragmentariska. För dem är uppfyllandet av det arbetsvillkor som fastställs i den gällande lagstiftningen en relevant faktor.

Konsekvenserna av ändringarna måste följas noggrant

Flera av de som lämnat yttranden till utskottet har uttryckt oro över förslagens könskonsekvenser och konsekvenser för jämställdheten. Vi centerledamöter i arbetslivs- och jämställdhetsutskottet förutsätter att regeringen följer lagändringarnas konsekvenser och vid behov är beredd att göra korrigeringar i lagstiftningen. Regeringen bör särskilt bevaka de föreslagna ändringarnas konsekvenser för jämställdheten, eftersom många av dem särskilt berör föräldrar, unga människor och kvinnor i barnfamiljer.

Regeringen gör åtskilliga separata nedskärningar i den sociala tryggheten. Nedskärningarna koncentreras till samma människor, en betydande del uttryckligen till barnfamiljer. Regeringen bör därför också följa upp de sammantagna konsekvenserna av ändringarna i olika förmåner, göra en efterhandsutvärdering av dem och vid behov lämna riksdagen korrigeringar lagförslag som främjar barns och ungas samt familjers möjligheter att klara sig i vardagen och barns och ungas välbefinnande.

Avvikande mening

Vi föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 17.11.2023

Tuomas Kettunen cent
Olga Oinas-Panuma cent

Utlåtande AjUU 4/2023 rd
Avvikande mening 3

Avvikande mening 3

Motivering

Arbetsmarknaden behöver reformeras. Reformen måste dock ske ärligt och rättvist. De gröna stöder en sysselsättningspolitik där arbetslöshet inte innebär en total ekonomisk kollaps, utan där det finns genuina möjligheter att söka nytt arbete och omskola sig. Samtidigt är det viktigt att beakta att det är svårt att sysselsätta långtidsarbetslösa.

Nu genomför regeringen Orpo dock reformer på ett sätt som skadar arbetsmarknaden och är orättvist. Regeringens nedskärningar drabbar dem som redan är värst ute. Genom att slopa barnförhöjningen kommer ett allt större antal redan utsatta barnfamiljer, ensamboende och låginkomsttagare att hamna i trångmål. Enligt SOSTE:s bedömning kommer nästan 17 000 barn att vara under fattigdomsgränsen till följd av regeringens nedskärningar i den sociala tryggheten.

Samtidigt försvagar slopandet av de skyddade beloppen incitamenten för att ta emot arbete. Arbetsmarknaden förändras: i framtiden kommer deltidsarbetet att öka, inte minska. Deltidsarbete ger tillträde till arbetsmarknaden och bidrar till att personer med svag ställning på arbetsmarknaden får arbete.

Även om regeringens åtgärder i sin helhet inte är motiverade, är en del av åtgärderna i propositionen värda att understöda som en del av en balanserad helhet. Det inkomstrelaterade utkomstskyddet för arbetslösa bör ses över, eftersom det för närvarande i alltför hög grad är en inkomstöverföring som styrs till medelinkomsttagare och höginkomsttagare. Samtidigt bör man dock se till att var och en får det stöd han eller hon behöver för att få nytt arbete. Sysselsättningsfrämjande åtgärder, integration och tjänster för personer med anpassad arbetsförmåga bör inte skäras ned.

Det är dock möjligt att revidera den inkomstrelaterade delen på ett rättvist sätt. Målet på längre sikt bör vara en övergång till allmänt utkomstskydd. Dessutom bör Finland införa ett konjunkturbaserat utkomstskydd på samma sätt som Kanada.

Avvikande mening

Jag föreslår

att i ingressen till lagförslag 1 stryks 6 kap. 6 §, 7 kap. 4 § 2 mom. och 11 kap. 9 a §, som föreslås bli upphävda,

att i lagförslag 1 stryks 4 kap. 5 §, 5 kap. 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 8 kap. 2 § 1 och 3 mom. och 10 kap. 5 § 2 mom. och

att social- och hälsovårdsutskottet i övrigt beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande AjUU 4/2023 rd
Avvikande mening

Helsingfors 17.11.2023

Fatim Diarra gröna